

Euskadin
ikur frankistak kentzeko
ekimenaren egoerari
buruzko txostena

Bilbao, 2019ko urria

Memoriaren,
Bizikidetzaren eta
Giza Eskubideen
Institutua

gogora

Instituto de la Memoria,
la Convivencia
y los Derechos Humanos

Euskadi, auzolana, bien común

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Sarrera

1936ko uztailleko altxamendu militarren ondorioz sortutako Estatu frankistak hainbat elementu identitario prestatu zituen bere identitate kolektiboa egonkortze aldera, eta ikur errepublikano, liberal eta, Euskadiren kasuan, euskal nazionalismoarekin lotura zuen ikur oro ezabatu nahian. Elementu horiek Gerra Zibilean agertu ziren, eta batez ere Diktaduraren lehen hamarkadetan ugaritu ziren gizar-teko eta espazio publikoko alor guztietan. Horien artean daude erregimen frankistaren armarrak ofizialak, alderdi frankistako *martirren* eta *erorien* memoria goresteko monumentu eta hilarriak, etxebizitzetako plakak *Instituto Nacional de la Vivienda* delakoaren ikur falangistarekin, erregimen frankistarekin lotura duten kale izenak, eta Frankismoren babesleei emandako dominak edo sariak, edota haiei egindako erretratuak. Horietako asko errepublika garaian ere mantendu izan direna, eta egun oraindik gure kale eta mendietan daude.

Abenduaren 26ko 52/2007 Legea betetz, eta parlamentu-mandatuari erantzunez, bai Eusko Jaurlaritzaren Bakegintza eta Bizikide-

tzarako Idazkaritza Nagusiaren 2013-2017ko Bake eta bizikidetzaren planak bai Gogora Institutuaren 2017-2020ko Jarduketa Planak beren helburuen artean dute Euskadiko kale eta hirietan dauden ikur frankista guztiak desagerraraztea. Horretarako, Gogorak, hots, Memoria, Elkarbizitza eta Giza Eskubideen Institutuak, ikur horiek kentzeko lanen jarraipena egin du, eta lan horiek sustatu ere bai, udalei dirulaguntzak emanaz.

Txosten honek

- Euskadin kendu diren ikurrak kontabilizatzen ditu, guztira **1.523** edo gehiago (l. eranskina).
- Ikur frankistak kentzeko 2016. urtetik aurrera egin diren lanak deskribatzen ditu. Epe horretan, 1.022 kendu dira, guztira, eta horien artean elementuak, ohorezko tituluak eta kaleen izenak daude.
- Eta, bukatzeko, oraindik ere ikur frankistaren bat duten udalerriak zerrendatzen ditu; guztira **15** udalerrri dira, 3 Araban, 8 Bizkaian eta 3 Gipuzkoan.

1. Aurrekariak

2011ko urrian *Gerra Zibila eta Diktadura goraipatzen duten Euskadiko ikur eta monumentu publikoen Katalogoa* izeneko katalogoa aurkeztu zen, Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubideen Zuzendaritzak eskatuta, lehen aipatutako abenduaren 26ko 52/2007 Legearen 15. artikuluan xedatutakoa betez¹. Halaber, Euskadiko Parlamentuak premiatu zuen, lege besteko 28/2011 proposamenaren bidez, Memoria Historikoaren Legean aipatutakoa erregistratzeari buruzkoa². Azpimarratu behar da katalogo horrek une hartan zenbait muga izan zituela, izan ere, aztarna eta ikur frankistarik adierazgarrienak besterik ez baitzituen barne hartu. Alabaina, geroago katalogoan jasotako informazioa osatu zen, Eusko Jaurlaritzaren eta tokian tokiko erakundeen arteko elkarlanari esker.

2012. urtean, katalogoak argi utzi zuenez Euskadiko zenbait udalerritan oraindik ikur frankistak zeudela, Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Zuzendaritzak ***Euskadin ikur frankistak kentzeko Batzorde Teknikoa*** sortu zuen bost kiderekin. Batzordearen helburu nagusia zen katalogo hori aztertzea eta erakunde publikoei gomendio zehatzak ematea Euskadin zeuden ikur frankistak kentzeko. **2012ko urrian**, Batzordeak ***Euskal Autonomia Erkidegoko ikur frankistak kentzeko batzordearen gomendio irizpena*** aurkeztu zuen, ikur horiek kentzerako orduan jarduketa-eredu bezala erabiltzeko.

2014ko urtarrilean, Eusko Jaurlaritzako Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritzak eta EUDELek Euskadiko udal guztiei eman zieten bi tresna horien berri, eskutitz bidez, beren udalerritan zeuden ikur frankistak kentzeko, eta irizpen horretan adierazitakoa betetzeko eskatu zitzaien.

2014ko abenduan, Eusko Jaurlaritzak ***lehen txosten bat*** aurkeztu zuen, ***Euskadin ikur frankistak kentzeari buruzko txostena***, telefonoz eta posta elektronikoz 251 udalek emandako datuetan oinarrituta. Txosten horren arabera, Euskadiko 115 udalengan ikur frankistak zeuden oraindik, horietako 19 Araban, 42 Bizkaian eta 54 Gipuzkoan.

2016ko otsailean, *Memoria historikoaren arloko lehentasunen oinarri programa 2015-2016* agiriaren esparruan, Gogorak, hots, Memoria, Elkarbizitza eta Giza Eskubideen Institutuak, ***Ikur frankistak kentzeko prozesuaren egoerari buruzko txostena*** aurkeztu zuen, eta bertan ondorioztatu zuen 59 udalerririk dagoeneko ikur frankista guztiak kendu zituztela. Halaber, txosten horretan jaso zen 56 udalerritan (8 Araban, 25 Bizkaian eta 23 Gipuzkoan) oraindik ikur edo monumentu frankistaren bat geratzen zela.

---

¹ "Gobernuak, Autonomia Erkidegoekin eta Tokiko Erakundeekin batera, Gerra Zibileko eta Diktadurako aztarnen katalogoa prestatuko du, aurreko atalean aurreikusitako helburuarekin", 310. Estatuko Aldizkari Ofiziala, 2007ko abenduaren 27koa, 15.3 artikulua, 10. orria.

² 89. Eusko Legebiltzarraren Aldizkari Ofiziala, 2011ko otsailaren 24koa, 44-54. orr.; 101. zenbakia, 2011ko martxoaren 4koa, 20.251-20.252 orriak.

2. Gogorak egindako lana

Ikur frankistak kentzeko ekimenaren egoera oinarri, 2016ko otsailekoa, Memoria, Elkarbizitza eta Giza Eskubideen Gogora Institutuak bere 2017-2020ko Jarduketa Planari heldu zion berriro, honako helburu honekin: legegintzaldi honetan "Euskadiko kale eta hirietan dauden ikur frankistak kentzea, Euskadiko udalen laguntzarekin". Hori lortzeko, Gogora bi lan-ildotan aritu da: batetik, udalerrri bakoitzean egin diren ekintzen jarraipena egin du; eta, bestetik, ikurrak kentzeko dirulaguntza eman die eskaera egin duten udalei.

a) Ikur frankistak kentzeko ekintzen jarraipena

2016an, Gogora Euskadiko 56 udalekin jarri zen harremanetan, bertan oraindik ikur frankistarik geratzen zela jakinarazteko eta horiek kentzeko prozeduran laguntzeko. Azpimarratu behar da jarraipena egin ahala jakin dugula zenbait udalerritan ikur frankistarik bazegoela, nahiz eta udal horiek esan zuten ez zutela horien berri. Zehazki, Arabako 2 udalerritan (Amurrio, Laudio), Bizkaiko 4tan (Larrabetzu, Mungia, Ondarroa, Portugaleta) eta Gipuzkoako 4tan (Andoain, Irun, Mutriku, Oiartzun). Hortaz, Euskadiko 66 udalerritan egin da jarduketan jarraipena.

Horretarako, Gogoraren kudeaketa lanak honako hauek izan dira:

- Telefonoz edo posta elektronikoz udalekin harremanetan jartzea eta informazioa biltzea, bertan zeuden ikurrei buruz eta horiek kentzeko egindako edo egiteke zeuden lanei buruz.
- Ikur horiek kentzeko prozedurari lotuta aholkatzea.
- Udalei azaltzea nola bideratu den beste udalerrri batzuetan, eta Gogorak eskainitako dirulaguntzei buruz informatzea.

b) Ikur frankistak kentzeko dirulaguntzak

Euskadiko kale eta hirietan dauden ikur frankista guztiak desagerrarazteko, Gogorak dirulaguntzak eskaini ditu urtero, ikur horiek kentzeko lanak diruz laguntze aldera.

Guztira, 30.000 euro bideratu ziren 2017. urtean; 2018an eta 2019an, berriz, 60.000 euro urtean. Hori argitu ondoren, gogorarazi behar da 2017an emandako dirulaguntzen helburu bakarra ikur frankistak kentzea izan zela, baina 2018ko eta 2019ko deialdietan dirulaguntzak beste helburu batzuk barne hartzen zituela, alegia, memoria historikoa berreskuratzeko eta udal mailan ikerketa sustatzeko proiektu zehatzak diruz laguntzea, Euskal Autonomia Erkidegoen 1936-1977 epean bizitako demokraziaren eta askatasunaren aldeko borrokari lotuta.

2017tik, Gogorak **15.200,94 euro** bideratu ditu, dirulaguntzen bidez, Euskadiko 6 udalerritan ikur frankistak kentzera. (II. eranskina)

3. Emaitzak

Egungo egoera hauxe da, 2016ko txostenarekin alderatuta:

	Ikur frankistak zituzten udalerriak 2016	Ikur frankistak zituzten udalerriak 2019
ARABA	10	3
BIZKAIA	29	9
GIPUZKOA	27	3
EUSKADI	66	15

ARABA

	Udalerria	2016ko otsaila	2019ko urria
1	Agurain/ Salvatierra	13 plaka etxeetan.	Kenduta.
2	Amurrio	32 plaka etxeetan.	Kenduta.
3	Artziniega	Etxeetako plakak.	Kenduta.
4	Zieko	Sindikatu bertikalaren plaka 1.	Kenduta.
5	Lantaron	<i>Erorien</i> gurutzea, Caicedo plazan.	Kenduta.
		<i>Corpo Truppe Volontaire</i> -en harrizko plaka, Fontetxan.	Oraindik hor dago.
6	Lapuebla de Labarca	4 plaka etxeetan.	Kenduta.
7	Legutio	Nafarroako dibisioko <i>erorien</i> omenezko monumentua.	Kenduta.
		1937an Urbinan hildako hiru militar alemanen omenezko hilarria.	Kenduta.
		2 plaka etxeetan.	Kenduta.
8	Laudio/Llodio	31 plaka etxeetan.	Oraindik plaka gutxi batzuk geratzen dira.
9	Okondo	Etxeetako plakak.	Kenduta.

10	Vitoria-Gasteiz	Armarri ofiziala antzinako Justizia Jauregian, Olaguibel kalean.	Oraindik hor dago.
		Armarri ofiziala katedral berrian.	Oraindik hor dago.
		Olarizu mendiko gurutzea.	Oraindik hor dago ³ .
		149 plaka etxeetan.	Oraindik 87 plaka daude.
		Hiriak Faustino Ortiz de Zarate Beitiari eta Luis Orgazi eskainitako ohorezko sariak eta dominak.	Baliogabetu dira.
		9 kaleren izenak.	Oraindik hor daude. ⁴

BIZKAIA

	Udalerrria	2016ko otsaila	2019ko urria
1	Alonsotegi	Etxeetako plakak.	Kenduta.
2	Areatza	2 plaka etxeetan.	Kenduta.
3	Barakaldo	Armarri frankista postetxean.	Kenduta.
		Cabo Quilates itsasontziari egindako erasoaren gurutzea.	Oraindik hor dago. Kentzeko edo berradierazteko prozesuan
		7 plaka etxeetan.	Kenduta.
4	Basauri	66 plaka etxeetan.	Oraindik 55 plaka daude.
5	Bedia	Etxeetako plakak.	Oraindik hor daude.
6	Bilbo	Armarri Ogasunaren Ordezkaritza Berezian.	Kenduta.
		Egiritako gurutzea, Santo Domingon.	Kenduta.
		<i>Bilboko martirren omenezko kripta-monumentua</i> , hilerrian.	Ikur frankistak kendu dira.
		<i>Fusilamenduen harresiaren gaineko monumentua</i> , hilerrian.	Ikur frankistak kendu dira.
		<i>Inork erreklamatu ez dituen bando nazionaleko erorien omenezko monumentua</i> , hilerrian.	Ikur frankistak kendu dira.
		137 plaka etxeetan.	Kenduta.
		10 kaleren izenak.	Kenduta.
7	Durango	21 plaka etxeetan.	Kenduta.

3 2018ko irailean, udalak plaka bat jarri zuen inguruko lur eremuetan, monumentuaren testuingurua azaltzeko, hau da, zein den bere jatorria eta diktadura garaian izandako erabilera politikoa, LÓPEZ DE MATURANA, Virginia, *Informe técnico sobre los vestigios de la Guerra Civil y la dictadura en Vitoria-Gasteiz*.

4 Kasu bakoitza aztertu eta hausnartu ondoren oraindik kentzeaz geratzen dira.

8	Erandio	<i>Erorien</i> gurutzea Altunamendin, Axpeko dartsenan.	Oraindik hor dago. Kentzeko edo berradierazteko prozesuan
		22 plaka etxeetan.	Oraindik 9 plaka daude.
		2 kaleren izenak.	Oraindik hor daude. Kentzeko prozesuan.
9	Ermua	17 plaka etxeetan.	Kenduta.
10	Etxebarri	10 plaka etxeetan.	Kenduta.
11	Galdakao	59 plaka etxeetan.	Kenduta.
12	Getxo	Hilarria, "Caídos por Dios y por España en Guecho" ("Getxon eroriak Jainkoaren eta Espainiaren alde").	Oraindik hor dago.
		13 plaka etxeetan.	Oraindik 3 plaka daude.
13	Igorre	Etxeetako plakak.	Oraindik hor daude.
14	Larrabetzu	Gaztelumendiko gurutzea.	Kenduta.
		Tumulua Condor Legioko kide baten omenez.	Kenduta.
15	Leioa	18 plaka etxeetan.	Kenduta.
16	Lemoa	Gurutze-bidea eta gurutzea <i>erorien</i> omenez Peña Lemoan.	Oraindik hor dago. Berradierazteko prozesuan
		Etxeetako plakak.	Oraindik hor daude.
17	Lemoiz	Ez dago informaziorik.	Ez dago ikur frankistarik.
18	Mungia	53 plaka etxeetan.	Kenduta.
19	Muxika	Francisco Francoren erretratua Artxiboan.	Kenduta.
		Francisco Franco, ohorezko alkate.	Kenduta.
20	Ondarroa	Baleares itsasontzian hildakoen omenezko gurutzea.	Ekintza bandalikoaren bidez botata.
		Baleares itsasontziaren omenezko aldea hilerrian.	Idazkuna ezabatuta dago.
		4 plaka etxeetan.	Kenduta.
21	Ortuella	Etxeetako plakak.	Kenduta.
22	Plentzia	Erretratuak eta ohorezko 3 domina.	Kenduta.
23	Portugalete	<i>Erorien omenezko monumentua</i> , hilerrian.	Oraindik hor dago. Berradierazteko prozesuan
		138 plaka etxeetan.	Kenduta.
24	Santurtzi	"Grupo Riestra" hizkien markak	Kenduta.
		117 plaka etxeetan.	Kenduta.
		3 kaleren izenak.	Kenduta.

25	Sestao	32 plaka etxeetan.	Kenduta.
		Ohorezko titulu 1.	Kenduta.
26	Sopela	Etxeetako plakak.	Kenduta.
27	Urduña/Orduña	“Grupo Genaro Riestra” plaka.	Kenduta.
		Luis Ausín Bolloqui plaka.	Kenduta.
		26 plaka etxeetan.	Kenduta.
		Pintaketak eraikin zehatzetan: “Arriba España, Grande y Libre” eta bestelako ikur falangistak	Kenduta.
28	Zaldibar	Etxeko plaka 1.	Oraindik hor dago.
29	Zamudio	3 plaka etxeetan	Kenduta.

GIPUZKOA

	Udalerrria	2016ko otsaila	2019ko urria
1	Aduna	Belokaineko gurutzea.	Oraindik hor dago. ⁵
2	Andoain	Buruntza mendiko gurutzea.	Ikur frankistak kendu dira.
		15 plaka etxeetan.	Kenduta.
3	Beasain	Etxeetako plakak.	Kenduta.
		Kale baten (1) izena.	Aldatuta.
4	Donostia / San Sebastián	16 plaka etxeetan.	Oraindik hor daude.
5	Eibar	2 plaka etxeetan.	Kenduta.
6	Elgoibar	Morkaiko mendiko gurutzea.	Oraindik hor dago. Berradierazteko prozesuan
		Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Pedro Muguruza taldea.	Kenduta.
		Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Íñiguez de Carquizano taldea.	Oraindik hor dago. Kentzeko prozesuan.
		49 plaka etxeetan.	Kenduta.
		Kale baten (1) izena.	Oraindik hor dago. Kentzeko prozesuan.
7	Errenteria	2 plaka etxeetan.	Kenduta.
		Oroimen plaka Alaberga auzoan.	Kenduta.

⁵ Sublebatuen aurkako erresistentziari buruzko informazio panel bat jarri dute Belokain mendian.

8	Eskoriatza	Tumulua Condor Legioko kideen omenez (Zarimutz).	Kenduta.
		Etxeetako plakak.	Kenduta.
9	Gaztelu	Ez dago informaziorik.	Ez dago informaziorik.
10	Ibarra	Wenceslao Mayora-ren bustoa, Izaskungo ermitan.	Oraindik hor dago. ⁶
11	Irun	46 plaka etxeetan.	Kenduta.
12	Lazkao	Etxeetako plakak.	Kenduta.
13	Leintz-Gatzaga	Ez dago informaziorik.	Ez dago ikur frankistarik.
14	Mendaro	9 plaka etxeetan.	Kenduta.
15	Mutiloa	Ez dago informaziorik.	Ez dago ikur frankistarik.
16	Mutriku	4 kaleren izenak.	Oraindik hor daude.
17	Oiartzun	<i>Erorien</i> omenezko monumentua hilerrian.	Ikur frankistak kendu dira.
18	Segura	Plaka Gipuzkoako armarriarekin.	Oraindik hor dago. ⁷
19	Urnieta	Etxeetako plakak.	Oraindik hor daude.
20	Urretxu	Ez dago informaziorik.	Ez dago ikur frankistarik.
21	Villabona	13 plaka etxeetan.	Kenduta.
22	Zarautz	12 plaka etxeetan.	Kenduta.
23	Zegama	2 kaleren izenak.	Kenduta.
24	Zerein	Plaka Gipuzkoako armarriarekin.	Oraindik hor dago. ⁸
25	Zestoa	Etxeetako plaka 1.	Kenduta.
26	Zizurkil	3 plaka etxeetan.	Kenduta.
27	Zumarraga	Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Legazpi taldea.	Kenduta.
		15 plaka etxeetan.	Kenduta.

4. Ondorioak

1. Euskadin **1.523 ikur frankista kendu dira gutxienez**; horien artean elementuak, kaleen izenak eta ohorezko tituluak daude. **2016tik 1.021 ikur kendu dira**: 125 Araban, 716 Bizkaian eta 180 Gipuzkoan.

Kendu diren elementu gehienak etxeetako plakak izan dira (985 edo gehiago). Alabaina, **erregimen frankistaren 2 armari ofizial** ere kendu dira, zehazki, Bilboko Ogasunaren Ordez-

⁶ Jarraipen honetatik kendutako elementua.

⁷ Jarraipenetik kendutako elementua, probintziako armari tradizionala izan baitzen 1513 eta 1979 bitartean; urte horretan ordezkatu zen egun dagoenarekin.

⁸ Jarraipenetik kendutako elementua, probintziako armari tradizionala izan baitzen 1513 eta 1979 bitartean; urte horretan ordezkatu zen egun dagoenarekin.

karitza Berezian eta Barakaldoko postetxean zeudenak. Horrez gain, **sublebatutako alderdiko martirren eta erorien omenezko 8 monumentu** ere kendu dira, hots, Bilbon, Eskoriatzan, Lantaronen, Larrabetzun, Legution eta Ondarroan zeudenak. Horiei gehitu behar zaizkie oraindik kendu gabe dauden, baina frankismoaren gorespen elementuak kendu zaizkien monumentuak, Andoainen, Bilbon eta Oiartzunen gertatu den bezala. Halaber, **9 sari, domina eta erretratu** kendu dira, hala nola, Francoren erretratua eta bere izendapena ohorezko alkate gisa Muxikan, edo ohorezko izendapenak eta dominak Faustino Ortiz de Zarate Beitiari eta Luis Orgazi Gasteizen. Amaitzeko, erregimen frankistarekin lotura zuten kaleen izenak kendu dira, guztira **16 kale** edo gehiago, adibidez, 3 Santurtzin (Capitán Mendizabal, Daniel Pereda eta José María Larrea izenekoak) eta beste 2 Zegaman.

2. Udalerriak aztertuta, 2014an 128 udalerritan ez zegoen ikur frankistarik; 62 udalerrik 2016ra bitartean kendu zituzten bertan zeuden ikurrak; eta 46 udalerrik azken hiru urteetan kendu dituzte.

	Udalerrri kopurua	Ikur frankistarik ez 2014	Ikur frankistarik ez 2016	Ikur frankistarik ez 2019
ARABA	51	31	41	48
BIZKAIA	112	66	83	103
GIPUZKOA	88	31	61	85
EUSKADI	251	128	190	236

3. Oraindik elementu frankistak geratzen dira Euskadiko 15 udalerritan sakabana-tuta. Gehinak etxeetako plakak dira, baina beste batzuk ere badaude: erregimen frankistaren bi armarri ofizial Gasteizen (katedral berrian eta antzinako Justizia Jauregian, Olaguibel kalean); 2 gurutze Barakaldon eta Erandion bi ontzi-espexitan hildako presoek omenez; medietan bi gurutze erorien omenez, bata Peña Lemoan eta bestea Morkaiko mendian; bi monumentu-panteoi erorien omenez Getxoko eta Portugaleteko hilerrietan. Katalogoan agertzen diren kaleen izenei dagokionez, hainbat udalerrik mantendu egin dituzte, horrela erabaki dutelako.

ARABA

	Udalerrria	Oraindik hor dauden ikurrak
1	Lantaron	<i>Corpo Truppe Volontaire</i> -en harrizko plaka, Fontetxean.
2	Laudio/Llodio	Etxeetako plakak.
3	Vitoria-Gasteiz	Armarri ofiziala antzinako Justizia Jauregian, Olaguibel kalean.
		Armarri ofiziala katedral berrian.
		87 plaka etxeetan.

BIZKAIA

	Udalerrria	Oraindik hor dauden ikurrak
1	Barakaldo	Cabo Quilates itsasontziari egindako erasoaren gurutzea. Kentzeko edo berradierazteko prozesuan.
2	Basauri	55 plaka etxeetan.
3	Bedia	Etxeetako plakak.
4	Erandio	Erorien gurutzea Altunamendin, Axpeko dartsenan. Kentzeko edo berradierazteko prozesuan. 9 plaka etxeetan.
5	Getxo	Hilarria, "Caídos por Dios y por España en Guecho" ("Getxon eroriak Jainkoaren eta Espainiaren alde"). 3 plaka etxeetan.
6	Igorre	Etxeetako plakak.
7	Lemoa	Gurutze-bidea eta gurutzea erorien omenez Peña Lemoan. Berradierazteko prozesuan. Etxeetako plakak.
8	Portugalete	<i>Erorien</i> omenezko monumentua, hilerrian. Kentzeko edo berradierazteko prozesuan.
9	Zaldibar	Etxeko plaka.

GIPUZKOA

	Udalerrria	Oraindik hor dauden ikurrak
1	Donostia / San Sebastián	16 plaka etxeetan.
2	Elgoibar	Morkaiko mendiko gurutzea. Berradierazteko prozesuan. Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Íñiguez de Carquizano taldea. Kentzeko prozesuan. Kalearen izena.
3	Urnieta	Etxeetako plakak.

Onartu beharra dago udalerrri gehienetan interesa erakutsi dutela elementu horiek kentzeko ekimenak sustatzeko.

Corpo Truppe
Volontaire-en harrizko
plaka, Fontetxan
(Lantaron).

Armarri ofiziala antzinako Justizia Jauregian, Olaguibel kalean (Vitoria-Gasteiz).

Armarri ofiziala katedral berrian (Vitoria-Gasteiz).

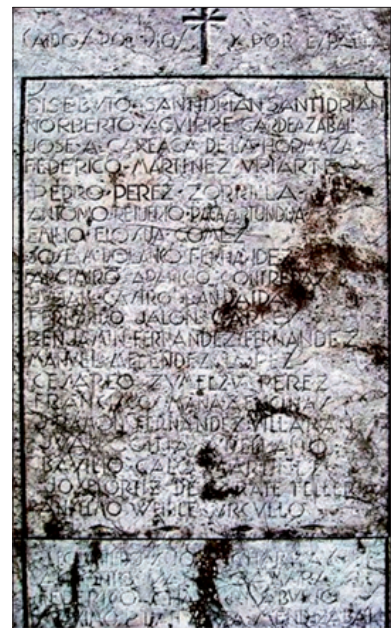
Cabo Quilates
itsasontziari egindako
erasoan hildako
biktimak oroitzen
dituen gurutzea
(Barakaldo).

Altunamendi itsasontziari egindako erasoan hildako biktimak oroitzen dituen gurutzea,
Axpeko dartsenan (Erandio).

Hillarria, "Getxon eroriak Jainkoaren eta Espainiaren alde" (Getxo).

Erorien omenezko monumentua, hilerrian (Portugalete).

Gurutze-bidea eta erorien omenezko gurutzea Lemoatxen (Lemoa).

Morkaiko mendiko gurutzea (Elgoibar).

I. eranskina.

Euskadin kendutako ikur frankistak

ARABA

	Udalerrria	Kendutako ikurrak
1	Agurain/ Salvatierra	13 plaka etxeetan.
2	Amurrio	32 plaka etxeetan.
3	Artziniega	Etxeetako plakak.
4	Zieko	Sindikatu bertikalaren plaka 1.
5	Laguardia	Etxeko plaka 1.
6	Lantaron	<i>Erorien</i> gurutzea, Caicedo plazan.
7	Lapuebla de Labarca	4 plaka etxeetan.
8	Legutio	Nafarroako dibisioko <i>erorien</i> omenezko monumentua.
		1937an Urbinan hildako hiru militar alemanen omenezko hilarria.
		2 plaka etxeetan.
9	Laudio/Llodio	Etxeetako plakak.
10	Okondo	Etxeetako plakak.
11	Vitoria-Gasteiz	<i>Erorien</i> omenezko monumentua.
		Olarizu mendiko gurutzea (plaka azalpenarekin).
		220 plaka etxeetan.
		Hiriak Faustino Ortiz de Zarate Beitiari eta Luis Orgazi eskainitako ohorezko sariak eta dominak.

BIZKAIA

	Udalerrria	Kendutako ikurrak
1	Abadiño	7 plaka etxeetan.
2	Abanto-Zierbena	18 plaka etxeetan.
3	Alonsotegi	Etxeetako plakak.
4	Areatza	2 plaka etxeetan.
5	Balmaseda	<i>Erorien</i> omenezko monumentua.
		Etxeetako plakak.

6	Barakaldo	Armarri frankista postetxean.
		<i>Erorien</i> omenezko monumentua.
		7 plaka etxeetan.
7	Basauri	140 plaka etxeetan eta antzekoak.
8	Bilbo	Armarri Ogasunaren Ordezkaritza Berezian.
		<i>Erorien</i> omenezko monumentua Doña Casilda Iturrizar parkean.
		Egiritako gurutzea, Santo Domingon.
		<i>Bilboko martirren omenezko kripta-monumentua</i> , hilerrian.
		<i>Fusilamenduen harresiaren gaineko monumentua</i> , hilerrian.
		<i>Inork erreklamatu ez dituen bando nazionalako erorien omenezko monumentua</i> , hilerrian.
		<i>Martirren</i> eta <i>erorien</i> izenak Bizkaian, Jesusen Bihotzean dagoen monumentuko idulkian.
		<i>Martirren</i> eta <i>erorien</i> izenak Arkitektoen Elkargo Ofizialean.
		<i>Martirren</i> eta <i>erorien</i> izenak eskola publikoetan eta unibertsitateetan.
		Fernando María de Ibarrenaren inskripzioa Miserikordiako etxeo lorategietan.
		Hiru horma-irudi zeramiko Bilboko zezen-plazako kuadrilla-patioan.
		Ikur frankista Sorkunde kaleko Udal Musika Eskolako barruko patioan, lurrean.
		Ikur frankista Sorkunde kalean, lurrean.
		137 plaka etxeetan.
Francisco Franco, ohorezko alkate.		
10 kaleren izenak.		
9	Durango	Kanpainako <i>martirren</i> eta <i>erorien</i> omenezko kapera-mausoleoa.
		21 plaka etxeetan.
10	Erandio	13 plaka etxeetan.
11	Ermua	17 plaka etxeetan.
12	Etxebarri	10 plaka etxeetan.
13	Galdakao	59 plaka etxeetan.
14	Gernika-Lumo	<i>Erorien</i> omenezko gurutzea.
15	Getxo	<i>Martirren</i> eta <i>erorien</i> omenezko monumentua.
		10 plaka etxeetan.
16	Larrabetzu	Gaztelumendiko gurutzea.
		Tumulua Condor Legioko kide baten omenez.

17	Leioa	18 plaka etxeetan.
18	Mañaria	Saibigaingo gurutzea (Ikur frankistak kendu dira).
19	Mungia	53 plaka etxeetan.
20	Muxika	Francisco Francoren erretratua Artxiboan.
		Francisco Franco, ohorezko alkate.
21	Ondarroa	Baleares itsasontzian hildakoen omenezko gurutzea.
		Baleares itsasontziaren omenezko aldea hilerrian (inskripzioak ezabatu dira).
		4 plaka etxeetan.
22	Ortuella	Etxeetako plakak.
23	Plentzia	Erretratuak eta ohorezko 3 domina.
24	Portugalete	138 plaka etxeetan.
25	Santurtzi	"Grupo Riestra" hizkien markak
		117 plaka etxeetan.
		3 kaleren izenak.
26	Sestao	32 plaka etxeetan.
		Ohorezko titulu 1.
27	Sopela	Etxeetako plakak.
28	Urduña/Orduña	"Grupo Genaro Riestra" plaka.
		Luis Ausín Bolloqui plaka.
		26 plaka etxeetan.
		Irudia Udaletxearen fatxadan.
		Osoko bilkuren aretoko zazpi aulkitan grabatuta dauden armarrak frankistak ezkutatu dira.
		Pintaketak eraikin zehatzetan: "Arriba España, Grande y Libre" eta bestelako ikur falangistak.
29	Zalla	48 plaka etxeetan.
30	Zamudio	3 plaka etxeetan

GIPUZKOA

	Udalerrria	Kendutako ikurrak
1	Andoain	Buruntza mendiko gurutzea (Ikur frankistak kendu dira).
		15 plaka etxeetan.
2	Aretxabaleta	16 plaka etxeetan.

3	Arrasate/ Mondragón	7 plaka etxeetan.
4	Beasain	Etxeetako plakak. Kale baten (1) izena.
5	Bergara	14 plaka etxeetan.
6	Donostia / San Sebastián	Armarri Itsas Komandantzian. Erorien omenezko monumentua San Telmo plazan. Fusilatuen omenezko monolitoa Ondarretan. Balears itsasontzia hondoratu zenean hil zirenen omenezko ermita.
7	Eibar	Akondia mendiko gurutzea. 2 plaka etxeetan.
8	Elgoibar	Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Pedro Muguruza taldea. 49 plaka etxeetan.
9	Errenteria	2 plaka etxeetan. Oroimen plaka Alaberga auzoan.
10	Eskoriatza	Tumulua Condor Legioko kideen omenez (Zarimutz). Etxeetako plakak.
11	Hernani	2 plaka etxeetan.
12	Hondarribia	<i>Erorien</i> omenezko gurutzea.
13	Irun	Erorien omenezko gurutzea San Martzial mendian. 46 plaka etxeetan. 4 kaleren izenak.
14	Lazkao	Etxeetako plakak.
15	Mendaro	9 plaka etxeetan.
16	Oiartzun	<i>Erorien</i> omenezko monumentua hilerrian (Ikur frankistak kendu dira).
17	Pasaia	7 plaka etxeetan.
18	Tolosa	<i>Erorien</i> omenezko monumentua. 15 plaka etxeetan. Plaka Nafarroako etorbidean. Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Capitán P. Zabala taldea.
19	Urretxu	Kale baten (1) izena. Francisco Franco, ohorezko alkate.
20	Villabona	13 plaka etxeetan.

21	Zarautz	12 plaka etxeetan.
22	Zegama	2 kaleren izenak.
23	Zestoa	4 plaka etxeetan eta antzekoak. Erreketen erorien omenezko monumentua Iraetan.
24	Zizurkil	3 plaka etxeetan.
25	Zumarraga	Delegación Nacional de Sindicatos taldearen plaka, Legazpi taldea. 15 plaka etxeetan.

II. eranskina.

Gogorak emandako dirulaguntzak

URTEAK	Udalerriak	Emandako dirulaguntza
2017	3	6.724,79 €
2018	3	7.970,85 €
2019	1	505,30 €
Guztira	6⁹	15.200,94 €

Dirulaguntzen banaketa urtez urte:

2017

Udalerria	Kontzeptua	Eskatutako dirulaguntza	Emandako dirulaguntza
Larrabetzu	Gaztelumendiko gurutzea kentzea	2.676,00 €	2.676,00 €
Legutio	Tumulua	1.743,27 €	567,89 €
Amurrio	Plaka frankistak kentzea Goikolarra auzoan	5.434,45 €	3.480,90 €
Vitoria-Gasteiz	Ikur frankistak kentzea	600,00 €	600,00 € ¹⁰
Guztira		10.453,72 €	7.324,79 €

2018

Udalerria	Kontzeptua	Eskatutako dirulaguntza	Emandako dirulaguntza
Santurtzi	Ikur frankistak zituzten etxeetako plaken zerrenda eta horiek kentzea	2.900,00 €	2.427,36 €
Legutio	Tumulua	1.175,39 €	1.175,39 €
Irun	Etxeetako plaka frankistak kentzea	5.753,55 €	4.368,10 €
Guztira		9.828,94 €	7.970,85 €

9 Legutioko udalak (Araba) dirulaguntza jaso zuen bai 2017an bai 2018an; horregatik, dirulaguntza jaso zuten udalerriak guztira 6 dira, ez 7.

10 Gasteizko udalari emandako 600 euroak bueltan jaso ziren, udalak ez baitzuen lortu pentsatuta zeukan esku-hartzea bideratzea.

2019

Udalerria	Kontzeptua	Eskatutako dirulaguntza	Emandako dirulaguntza
Urduña/ Orduña	Foru Plazako inskripzio frankistak kentzea	505,30 €	505,30 €
Guztira		505,30 €	505,30 €